

Sivistysvaliokunta

Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta

Hallintovaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta (VNS 6/2025 vp): Asia on saapunut sivistysvaliokuntaan mahdollisen lausunnon antamista varten hallintovaliokunnalle. Määräaika: 5.11.2025.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- poliisiylitarkastaja Sami Ryhänen, sisäministeriö
- johtaja Henni Axelin, opetus- ja kulttuuriministeriö
- lapsiasiavaltuutettu Elina Pekkarinen, lapsiasiavaltuutetun toimisto
- komisario Juhani Malmberg, Turun ankkuritiimi
- professori Niina Junttila, Turun yliopisto
- aluepäälikkö Tiina Hörkkö, Helsingin kaupunki
- rehtori Kirsi Juuti, Kannelmäen peruskoulu
- rehtori Maria Stenbacka, Kirkkojärven koulu
- projektikoordinaattori Tatu Keitaanniemi, Suomen Kuntaliitto
- rikostyön päällikkö Ronja Turkka, Aseman Lapset ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- erikoissyöttäjä Perttu Könönen, Syyttäjälaitos
- Poliisihallitus
- keskusrikospoliisi
- Helsingin poliisilaitos
- Vuoniityn peruskoulu
- Nuorisoala ry
- Nuorisotutkimusseura ry
- Pakolaisnuorten tuki ry

Valiokunnan lausunto SiVL 15/2025 vp

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Valtioneuvoston selonteossa sisäisestä turvallisuudesta on kuvattu Suomen turvallisuusympäristön merkittäviä muutoksia ja määritelty keskeisimmät sisäisen turvallisuuden painopisteet ja tavoitteet tuleville vuosille. Valiokunta toteaa, että selonteko on tärkeä ja ajankohtainen kokonaisuus, jossa hahmotetaan laajasti ja jäsennellysti yhteiskuntamme turvallisuuteen vaikuttavia tekijöitä ja toimenpiteitä turvallisuuden ylläpitämiseksi ja edistämiseksi. On hyvä, että selonteossa on korostettu luottamuksen ja yhteiskuntarauhan merkitystä sekä huomioitu arjen turvallisuus.

Sivistysvaliokunnan toimialan kannalta selonteossa merkittävintä on nuorisoa koskeva osa-alue, jota valiokunta on erityisesti tarkastellut selontekoa käsitellessään. Nuorten kannalta selonteon toimintaympäristön muutoksen kuvaamisessa on tuotu esille muuttuneeseen turvallisuustilanteeseen liittyvä henkisen kriisinkestävytyden tärkeys, väkivaltarikoksista epäiltyjen nuorten määrän kasvaminen, nuorten lisääntyneet huumekuolemat sekä rikosten kasautuminen sosioekonomisesti heikoimmassa asemassa oleville nuorille. Valiokunta tuo lausunnossaan esille huomioita myös koulutuksen sekä koululaisten ja yleisemminkin lasten turvallisuuden merkityksestä sisäisen turvallisuuden kannalta.

Nuoret ja rikollisuus

Nuorten rikoksilla oireilu. Selonteon yhtenä painopisteenä on nuoriso- ja jengirikollisuuden torjuminen. Valiokunta pitää perusteltuna, että selonteossa on tartuttu sisäisen turvallisuuden kannalta merkittäviin ongelmiin tuoden esille huolestuttavia seikkoja nuorten väkivaltarikoksista. Näitä ovat esimerkiksi nuorten tekemien rikosten osuuden kasvu yleisillä paikoilla ja väkivaltaan liittyvä uhrin nöyryytys. Lisäksi selonteossa on todettu, että usein nuorten vakaviin ryöstö- tai väkivaltarikoksiin ei liity päihtymystilaa, mikä poikkeaa tyypillisestä aikuisten väkivallasta. Mainittujen tekijöiden on asiantuntijalausunnossa todettu olevan suuri muutos rikollisuustilanteessa, joka tulee näkymään myöhemmin myös aikuisten rikollisuudessa. Samalla on tärkeää tunnistaa, että väkivallan uhriksi joutuminen on yksi vahvimista yksilöllisistä riskitekijöistä väkivaltaan syyllistymiselle.

Valiokunnan saamissa asiantuntijalausunnoissa on tuotu esille myös muita väkivallan muuttamista osoittavia tekijöitä. Asiantuntijalausunnon mukaan rikoksia tekevät nuoret voivat ryhmäytyä tehdäkseen yhä enemmän ja vakavampia rikoksia. Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset ovat nousseet esiin erityisen voimakkaasti. Lisäksi huomiota on kiinnitetty siihen, että poliisin tunnistamissa noin kymmenessä katujengissä maahanmuuttajataustaiset nuoret miehet ovat keskeisiä toimijoita. Asiantuntijalausunnon mukaan Helsingin katujengijutuissa on tullut esiin, että muista kulttuureista tulleet nuoret eivät ymmärrä Suomessa tuomittavia lieviä rangaistuksia vakavista väkivaltarikoksista ja että vanhemmat ovat olleet tietämättömiä nuoren asioista, muuan muassa puutteellisen kielitaidon takia. Osittain sen takia he ovat itse olleet halukkaita rikolliselle uralle tai olleet valmiita kostamaan vielä suuremmalla väkivallalla, koska ovat kokeneet, että oikeusviranomaiset eivät hoida tehtäviään. Edellä mainitut tekijät on tärkeä huomioida sisäisen turvallisuuden varmistamista koskevien toimenpiteiden valmistelussa.

Valiokunnan lausunto SiVL 15/2025 vp

Nuorisotyön ja -politiikan näkökulmasta nuorten rikollista toimintaa tulee tarkastella kokonaisvaltaisesti, tutkimustietoon perustuen ja nuorten arjen todellisuus huomioiden. Nuorten rikollisuutta tarkasteltaessa on hyvä tunnistaa, että nuorten rikoskäyttäytyminen on yleensä oire jostain muusta ongelmasta. Nuorten rikollisesta toiminnasta suurin osa kytkeytyy edelleen nuoruusikään liittyvään yhteisöön kuulumisen tarpeeseen ja sen seurauksena syntyviin kielteisiin ryhmäilmiöihin. Ilmiötä on tarpeen hahmottaa myös katujengejä tai järjestäytyneitä rikollisuutta laajemmin siten, että se kattaa muunkin kuin järjestäytyneen toiminnan: saadun asiantuntijalausunnon mukaan poliisi on havainnut nuorten väkivaltarikollisuuden kehitystä, joka sijoittuu perinteisen nuorisorikollisuuden ja katujengirikollisuuden väliin, minkä on katsottu selittävän osaltaan julkisilla paikoilla tapahtuneiden väkivaltarikosten määrän kasvua.

Asiantuntijalausunnon mukaan nuorisorikollisuuskyselyt ja rekisteriaineistot osoittavat toisaalta, että nuorten rikoskäyttäytymisen yleinen esiintyvyys on laskenut merkittävästi vuosien 1995—2020 välillä. Vuonna 2020 70 prosenttia nuorista ei ollut syyllistynyt yhteenkään rikokseen vuoden aikana, kun vastaava osuus oli vuonna 1995 39 prosenttia. Tutkimukset osoittavat, että rikollisista teoista valtaosa kasautuu yhä pienemmälle ryhmälle nuoria, jossa merkittävänä tekijänä on ollut ryhmäkäyttäytyminen.

Vuoden 2024 Nuorisorikollisuuskyselyn tulosten perusteella nuorten rikoskäyttäytymisen ohella heidän suhtautumisensa rikoksiin on muuttunut siten, että rikollisuutta puolustavat tai normalisoivat asenteet ovat vähentyneet selvästi vuodesta 1995 lähtien. Nuoret näkevät rikoskäyttäytymisen yhä useammin pahoinvoinnista kumpuavana, eivätkä he pidä sitä harmittomana ilmiönä.

Ennalta ehkäisevät toimet. Valiokunta yhtyy selonteossa esitettyyn tavoitteeseen ehkäistä nuoris- ja jengirikollisuutta oikein ajoitetuilla ja mitoitetuilla sekä riittävän laaja-alaisilla keinoilla. Ennaltaehkäisyn keinoissa monialainen yhteistyö nuorisotyön, koulun, sosiaalityön, terveydenhuollon ja poliisin kesken on ensiarvoisen tärkeää. Asiantuntijalausunnossa on tuotu esille, että nuorisotyöntekijöiden määrä on ollut tasaisessa kasvussa viimeisten vuosien aikana ja että nuorisotyön rooli erityisesti paikallistason ennalta ehkäisevänä työnä on ollut merkittävä. Kasvatus- ja nuorisopalvelut on tärkeä tunnistaa keskeisinä henkistä kriisinkestävyyttä vahvistavina palveluina, ja näiden ennalta ehkäisevien toimien rinnalle tarvitaan keinoja puuttua tehokkaasti jo syntyneisiin ongelmiin. Maahanmuuttaja- ja pakolaistaustaisten nuorten tueksi tarvitaan helposti saavutettavia kohtaamispaikkoja, joissa tehdään ennaltaehkäisevää ja kotouttavaa erityisnuorisotyötä.

Nuorisotyöstä ja nuorisotyöllisestä työotteesta hyviä esimerkkejä ovat muun muassa Ankkuritoiminta, koulunuorisotyö, jalkautuva nuorisotyö ja katunuorisotyö. Lisäksi harrastustoiminta, turvalliset tilat, nuorten kohtaaminen arjessa ja luottamukselliset aikuissuhteet ovat hyviä keinoja vahvistaa turvallisuuden tunnetta ja vähentää ei-toivottua toimintaa. Oleellisia ovat myös vanhempien kasvatusvastuun tukeminen sekä toimet koulupudokkuuden vähentämiseksi sekä laadukkaat ja oikea-aikaiset sote-palvelut. Nuorten rikoskierteiden pysäyttämiseksi tulee yksilöön kohdistuvien toimien lisäksi pyrkiä myös ylisukupolvisen huono-osaisuuden sekä lapsiperheköyhyyden pysäyttämiseen. Toimia tulee suunnata myös yleisemmin yhdenvertaisuuden vahvistamiseen yhteiskunnassa. Syrjityksi tuleminen kokemukset vahvistavat ulkopuolisuuden kokemusta ja voivat ohjata nuoria etsimään hyväksyntää esimerkiksi rikollisjengeistä.

Valiokunnan lausunto SiVL 15/2025 vp

Huomiota tulee kiinnittää myös siihen, ettei nuoria tuoda esille vain rikollisuuden, jengiytymisen ja viranomaisten kontrollin kohteina vaan myös yhteisöjen jäseninä ja turvallisuuden rakentajina. Asiantuntijalausunnossa on tutkimustietoon viitaten todettu, että nuorten osallisuus, kuulumisen kokemus ja luottamus yhteiskuntaan ovat keskeisiä sisäisen turvallisuuden ja kriisinsietokyvyn elementtejä. Tärkeä on tunnistaa myös yhteisöllisyyden merkitys lausunnossa jäljempänä todetuin tavoin.

Nuoret ja huumausaineet. Selonteossa on aiheellisesti tuotu esille huolet huumausaineiden käytön lisääntymisestä ja huumausaineiden kirjon laajentumisesta. Aineiden luetteloon ei tosin sisälly mainintaa Alfa-pvp-muuntohuumeesta, vaikka sen käyttö on erityisesti pääkaupunkiseudulla ollut kasvussa. Selonteossa on todettu, että alle 25-vuotiaiden nuorten huumekuolemat ovat kasvaneet viime vuosina hälyttävästi.

Sisäisen turvallisuuden näkökulmasta huumeiden ja ylipäätään päihteiden käytön ehkäiseminen on laaja ja monitasoinen kysymys, jota tulisi tarkastella eri näkökulmista kattaen myös nuorten laadukkaat, oikea-aikaiset ja riittävät päihde- ja mielenterveyspalvelut.

On hyvä tiedostaa, että laajemmasta näkökulmasta katsottuna nuorten eri päihteiden käytössä on tapahtunut positiivista muutosta: alaikäisten päihteiden käyttö ja kokeilut ovat viime vuosina jatkaneet laskuaan. Vuoden 2025 kouluterveyskyselyn mukaan alkoholin, tupakan, nuuskan ja huumeiden käyttö on yhä hieman vähentynyt niin yläkouluissa kuin toisen asteen oppilaitoksissa. Iso osa nuorista ei käytä lainkaan alkoholia ja huumeikokeilutkin ovat harvinaistuneet. Tämä antaa viitteitä siitä, että asenteet ja käytännöt ovat kääntyneet parempaan suuntaan.

Verkkoympäristö lasten ja nuorten kannalta

Selonteossa on tunnistettu monia verkkoympäristön haasteita sisäisen turvallisuuden näkökulmasta. Digitalisoituneessa maailmassa erilaisilla tietoverkkoalustoilla toimiminen kuuluu kiinteästi myös lasten ja nuorten arkeen. Verkkoympäristön palveluiden kehittyminen on muokannut nuorten tapaa viettää vapaa-aikaa, ja sosiaalisessa mediassa tapahtuva toiminta muokkaa yhä enemmän nuorten toimintaa. Internetin palvelut mahdollistavat nuorten yhteydenpidon ystäviin, uudet harrastukset ja opiskelun, mutta aiheuttavat myös haittoja lapsille ja nuorille. Asiantuntijalausunnossa on todettu, että rikoksenteijät voivat esimerkiksi hyödyntää verkkoympäristöä nuorten rekrytoimiseen rikolliseen toimintaan tai sitä voidaan pyrkiä käyttämään radikalisaation levittämiseen.

Erityisesti lapset ja nuoret, joilla on haasteita koulunkäynnin tai elämänhallinnan kanssa taikka jotka käyttävät päihteitä, ovat todennäköisesti herkemmin alttiita sosiaalisen median haitallisille vaikutuksille. Lapsiin kohdistuu verkossa myös erilaisia seksuaalirikollisuuden muotoja. Lisäksi verkon välityksellä tapahtuva kiusaaminen on yleistynyt, mikä heikentää lasten ja nuorten turvallisuuden tunnetta. Vuoden 2024 Nuorisorikollisyyskyselyssä yli viidennes nuorista on kertonut nähneensä sosiaalisessa mediassa kiusaamisvideon oman koulunsa oppilaasta ja neljä prosenttia nuorista on joutunut itse kuvatuksi.

Valiokunta asiantuntijalausunnossa esitetyin tavoin katsoo, että lapsia koskevat turvallisuusrisikien erityispiirteet digitaalisessa ympäristössä olisi tärkeää huomioida osana sisäisen turvallisuuden

Valiokunnan lausunto SiVL 15/2025 vp

den toimia. YK:n lapsen oikeuksien komitea on yleiskommentissa nro 25 todennut, että lasten oikeuksien toteuttaminen ja heidän suojelunsa digitaalisessa ympäristössä edellyttävät sopimusvaltiolta ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä. Komitea on myös Suomelle vuonna 2023 antamissaan loppupäätelmissä kehottanut Suomea varmistamaan, että verkkoväkivallan ja verkon ulkopuolisen väkivallan, myös koulukiusaamisen, torjumiseksi ryhdytään tehokkaisiin ennalta ehkäiseviin ja suojelutoimenpiteisiin. Valiokunta toteaa, että Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) ja Opetushallitus ovat julkaisseet uudet suositukset 0–13-vuotiaiden digilaitteiden vapaa-ajan käytöstä. Tärkeää on huolehtia myös siitä, että lapsilla on paikkoja, jotka ovat lapsille helposti lähestyttäviä ja joissa heidän on mahdollista turvallisesti kertoa kohtaamastaan vahingollisesta verkko-toiminnasta tai muista ongelmistaan.

Koulutus, koulut ja lapsinäkökulma osana sisäistä turvallisuutta

Valiokunta yhtyy selonteossa esitettyyn näkemykseen siitä, että suomalaisella korkealla ja laadukkaalla koulutuksella on maan sisäistä turvallisuutta ylläpitävä ja parantava vaikutus. On hyvä, että selonteossa on tunnistettu myös riskit koulutuksen ulkopuolelle jäämisestä sekä koulujen rooli nuorten väkivaltaisen ja rikollisen käyttäytymisen ehkäisyssä. Koulu tukee lapsen mahdollisuuksia hyviin ihmissuhteisiin, virkistäytymiseen, terveyteen ja osallisuuteen sekä kasvattaa lasta yhteiskunnan jäseneksi ja ehkäisee syrjäytymistä. Näkökulmaa on hyvä laajentaa kodin ja koulun yhteistyöhön, joka on merkittävä voimavara kouluikäisten lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja oppimisen tukemisessa. Huomiota tulee kiinnittää niin ikään oppivelvollisuutta edeltävään varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen, joilla tuetaan lapsen kasvua ja oppimista.

Valiokunta asiantuntijalausuntoon viitaten toteaa, että sisäistä turvallisuutta tulee tarkastella myös lasten näkökulmasta. Sisäisen turvallisuuden edistämisessä ja suunnittelussa on tärkeä huomioida myös lasten ja nuorten näkemykset. Esimerkiksi asuinympäristöjen suunnittelu lasten ja nuorten näkökulma huomioon ottaen voi merkittävästi parantaa kansalaisten turvallisuuden kokemusta. On huomattava, että lapsille turvallinen kasvuympäristö on turvallinen kaikille ihmisille.

Lasten näkökulmasta huomiota tulisi kiinnittää myös koulukiusaamiseen ja sen kitkemiseen. Saadun lausunnon mukaan lasten kokemus kiusaaminen on yleisin lasten kohtaama väkivallan muoto. Pitkittynyt kiusaaminen heikentää lasten ja nuorten luottamusta yhteisöön, viranomaisiin ja yleisesti aikuisiin. Siksi kiusaaminen on sisäistä turvallisuutta heikentävä tekijä.

Vuoden 2025 kouluterveyskyselyn tulosten mukaan kiusaamista oli kokenut noin joka kolmas perusopetuksen 4. ja 5. luokan oppilas ja noin joka neljäs 8. ja 9. luokan oppilas. Viikoittaista koulukiusaamista on kokenut kahdeksan prosenttia oppilaista. Vuodesta 2015 viikoittain kiusaamista kokeneiden lasten osuus on kasvanut kolmella prosenttiyksiköllä. Pienituloisten perheiden lapset ovat joutuneet kiusatuiksi muita useammin. Maahanmuuttajataustaiset lapset joutuvat sosioekonomisesta taustastaan riippumatta kiusatuiksi yhtä usein kuin pienituloiset suomalaistaustaiset lapset. Lapset ovat kokeneet turvattomuutta myös esiopetuksessa: Lapsibarometrin mukaan esiopetuksessa olon aikana lapsista vain 58 prosenttia kokee aina olonsa turvalliseksi. Jotkut lapset eivät koe oloaan turvalliseksi esiopetuksessa tai ulkona koskaan. Valiokunta pitää selvitysten tuloksia huolestuttavina ja katsoo, että ne tulee huomioida sisäisen turvallisuuden edistämisen toimenpiteitä valmisteltaessa.

Valiokunnan lausunto SiVL 15/2025 vp

Valiokunta pitää tärkeänä, että koulujen käyttöön saadaan kiusaamisen ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi selkeät ja yhtenäiset suunnitelmat ja toimintamallit, jotka perustuvat toimiviksi osoittautuneisiin malleihin. Näiden käyttöönotto on asetettu tavoitteeksi myös pääministeri Orpon hallitusohjelmassa (s. 84). Hyvien käytäntöjen tulee muodostua luontevaksi osaksi koulujen toimintakulttuuria, jossa on määritelty selkeästi arvot, ohjeet ja tavoitteet, joihin sitoutuvat ja joita noudattavat koulun koko henkilökunta sekä oppilaat ja heidän huoltajansa. Tässä työssä merkittävä rooli on koulun johtamisella ja henkilöstön osaamisella. Se on tarpeen huomioida osana opettajien perus- ja täydennyskoulutusta sekä koulun muun henkilöstön osaamisen kehittämistä.

Koulukiusaamisen ehkäisemisessä ja kiusaamistilanteisiin puuttumisessa merkityksellistä on, että opettajat ja koulun henkilökunta puuttuvat tilanteisiin viipymättä ja oppilaita oikeudenmukaisesti kohdellen. Opetuksen järjestäjien tulee kiinnittää huomiota myös siihen, että moniammatillinen yhteistyö muun muassa hyvinvointialueiden oppilashuollon kanssa toimii saumattomasti. Kouluissa yhteisöllisen ja yksilöllisen kasvun tukemista voidaan vahvistaa hyödyntämällä myös esimerkiksi yhteisöohjaajien osaamista. Lisäksi tärkeää on huolehtia hyvän viranomaisyhteistyön, kuten Ankkuritoiminnan, jatkumisesta ja edelleen kehittämisestä sekä siitä, että kouluissa osataan hyödyntää olemassa olevia muita, esimerkiksi sovittelutoimiston palveluja.

Yhteisöllisyys ja osallisuus osana sisäistä turvallisuutta

Valiokunta selonteossa esitetyn tavoin korostaa yhteiskunnallisen luottamuksen ja yhteenkuuluvuuden tärkeää merkitystä. Niiden vaaliminen on turvallisuusteko. Selonteon toimenpiteiden ja linjausten kokonaisuus on mahdollista saada turvallisuushkiin monipuolisemmin vastaavaksi, jos sisäinen turvallisuus ymmärrettäisiin siten, että se kattaa myös yhteisöllisyyden ja osallisuuden.

Turvallisuus on viranomaisjärjestelmien ja yksilöiden toimien lisäksi yhteisöllinen ilmiö. Turvallisuuden kokemus syntyy ihmisten välisestä luottamuksesta, osallisuudesta ja yhteenkuuluvuudesta. Kun nämä sosiaaliset sidokset vahvistuvat, yhteiskunta kykenee ehkäisemään uhkia, sietämään kriisejä ja palautumaan niistä nopeammin. Esimerkiksi yksinäisyys ja sosiaalinen ulossulkeminen (ostrakismi) ovat sekä yksilöllisiä että yhteiskunnallisia turvallisuusriskitekijöitä. Joissain kouluissa maahanmuuton myötä syntyvät eri kulttuurien, uskontojen ja arvojen vaihtelut luokissa ovat suuria, mikä voi osaltaan vähentää yhteenkuuluvuuden tunnetta ja asettaa kouluille lisähaasteita yhteisöllisyyden vahvistamisessa.

Tutkimustiedon mukaan nuorten yksinäisyys ja ulkopuolisuuden kokemus heikentävät luottamusta yhteiskuntaan, lisäävät turvattomuuden tunnetta ja käyttäytymisen ongelmia sekä voivat altistaa radikalisoitumiselle ja väkivaltaisille ryhmäidentiteeteille. Yhteisöllisen osallisuuden on sen sijaan nähty suojaavan syrjäytymiseltä, vahvistavan empatiaa ja lisäävän halua toimia yhteiseksi hyväksi. Erityisesti nuorten yhteisöihin kuulumisen ja osallisuuden vahvistaminen on keskeistä: kun nuoret kokevat kuuluvansa yhteisöön, heidän luottamuksensa, hyvinvointinsa ja halunsa toimia yhteisen hyvän puolesta vahvistuvat. Se puolestaan lisää yhteiskunnan eheyttä ja ehkäisee yksinäisyyden, syrjäytymisen ja radikalisoitumisen kaltaisia turvallisuusriskejä.

Valiokunnan lausunto SiVL 15/2025 vp

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Sivistysvaliokunta esittää,

että hallintovaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 6.11.2025

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Tuula Haatainen sd
varapuheenjohtaja Ari Koponen ps
jäsen Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Pia Hiltunen sd
jäsen Inka Hopsu vihr
jäsen Laura Huhtasaari ps
jäsen Hanna Kosonen kesk
jäsen Milla Lahdenperä kok
jäsen Mia Laiho kok (osittain)
jäsen Sara Seppänen ps
jäsen Markku Siponen kesk
jäsen Oskari Valtola kok
varajäsen Ritva Elomaa ps

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Lahtinen